

Irányítás, ellenőrzés, tekintély Félúton

KISZ-esek a szegedi járásban

Több mint 14 ezer harminc éven aluli fiatal él a szegedi járás községeiben, akik közül 6 ezer 500-an járnak el dolgozni lakóhelyükről, illetve Szegeden tanulnak, vagy azokban a községekben, amelyekben középiskola van. A KISZ szegedi járási bizottsága területén közel 2 ezer 500 fiatal tömörült egy híján száz alapszervezetbe, amelynek zömét területi, üzemi KISZ-bizottság irányítja, kisebb részét közvetlenül a járási KISZ-bizottság. A lakóhelyükről eljáró, máshol tanuló fiatalok közül 2 ezer 500-an tagjai a KISZ-nek. Az ifjúsági mozgalomban ott tevékenykednek, abban az iskolában, munkahelyen, oktatási intézményben, ahol idejük nagy részét töltik, s ahol lehetőség van egyidőben politikai és szakmai továbbképzésekre. A községekben, az ottani ipari és mezőgazdasági üzemekben dolgozó fiatalok 28 százaléka KISZ-tag.

A számok évről évre változnak, hiszen vannak, akik a KISZ-ből „kiöregednek” vagy akiket eltanácsolnak, mert passzivitásukkal nem viszik előbbre az ifjúsági mozgalmat. Ugyanakkor az általános iskolát befejezők útja — akik addig úttörők voltak — egyenesen a KISZ-be visz, másrészt új tagokat toboroznak azok közül, akik addig távol voltak a mozgalmától.

Mindezt figyelembe véve: a szegedi járási KISZ-bizottság betölti-e feladatát, irányító és ellenőrző munkája megfelel-e a követelményeknek? — tette fel a kérdést az MSZMP szegedi járási végrehajtó bizottsága legutóbbi ülésén, amelyen a KISZ IX. kongresszusa óta eltelt időszakot vette alapul, hogy mi változott, javult az ifjúsági mozgalomban a szegedi járás községeiben, illetve hol kell az irányító, az ellenőrző munkát javítani.

A KISZ IX. kongresszusa a többi között feladatát tűzte a mozgalmi munkában az előrelátó tervezés és végrehajtás összhangjának megteremtését, a határozatok pontos, tökéletes végrehajtását, a tagfelvételi munka javítását, tudatosabbá tételét. A KISZ szegedi járási bizottság irányításában erre megvannak a megfelfűtő és kipróbált módszerek. Üléseit minden esetben titkári értékeket követik a területi, az üzemi KISZ-bizottságok, illetve a közvetlen irányítás alá tartozó titkárok részvé-

telével. Ők viszik tovább és alkalmazzák területük sajátosságainak megfelelően a járási bizottság határozatait az időszaki feladatok végrehajtására, egészen az alapszervezeti taggyűlésekig.

A járási KISZ-bizottság tagjai, valamint a területi irányításával dolgozó politikai munkatársak rendszeresen látogatják, ellenőrzik az alapszervezetek tevékenységét, részt vesznek a vezetőségek, a taggyűlések munkájában. Különösen fellelőült ez az ifjúsági parlamentek előkészítésében, majd azok aktív lebonyolításában. A területi döntések végrehajtásában, az alapszervezetek irányításában, ellenőrzésében egyre fontosabb szerepet töltenek be a járási KISZ-bizottság mellett működő állandó és időszakos munkabizottságok, például a politikai képzési, a kulturális, az ifjúsági munkaverseny, a sportmunkabizottság, az Ifjú Garda parancsnokság, az ifjúsági klubtanács.

Az MSZMP szegedi járási végrehajtó bizottsága azt alapította meg ülésén az előterjesztés alapján, hogy a járási KISZ-bizottság irányító, ellenőrző tevékenysége — a többi KISZ-szervek munkájával együtt — az utóbbi három évben rendszeres és következetes, s mindez pozitív változást eredményezett az ifjúsági mozgalomban. Javult a szervezethez is, jóllehet a tagszámban növekedése nem érte el a kívánt mértéket. A jövőben jobban kell építeni a fiatal mezőgazdasági dolgozókra, agrárszakemberekre, pedagógusokra, egészségügyi-ekre, tanácsai és kereskedelmi

dolgozóira, a szocialista brigádok fiataljaira, sőt a KISZ-ből kimaradtak, kizártak visszavezetésére is a mozgalmába.

A területi tagok, általában a jól dolgozó KISZ-fiatalok tekintélyt élveznek a szegedi járásban is a különböző munkahelyeken, gazdasági és pártvezetők körében, akik támogatják őket munkájukban. Néhol persze nem érdeklődnek eléggé a vezetőségi tagok vagy az alapszervezet munkája iránt, illetve csak úgy, hogy a KISZ-t érintő kérdésekben csak a titkárok véleményét hallgatják meg. Ezen a szemléleten változtatni kell, egyrészt úgy, hogy a KISZ-esek se hallgassanak olyan problémákról, amelyek megoldásában a párt- és gazdasági vezetők tehetnek legtöbbet, másrészt a pártalapszervezetek vezetőségei hassanak oda, hogy a KISZ-eseket partnernek tekintsék a gazdasági feladatok megoldásában az ipari és a mezőgazdasági üzemek vezetői.

Ahol jó a párt- és KISZ-alapszervezetek együttműködése, ott ilyen problémák nem merülnek fel, hiszen a pártszervezetek tudják, hogy a KISZ egyik fontos tevékenysége a párttaggá nevelő munka. Ahol jó a KISZ-vezetőségek és alapszervezetek munkája, mint például Tiszaszigeten, Üllésen, a Szegedi Állami Gazdaságban, Bördányban, az Előre Szakszövetkezetben, Sándorfalván és máshol, ott értelmes a KISZ-esek termelést segítő tevékenysége, az ifjúsági munkaverseny-mozgalom, új tagok toborzása, általában a szervezeti élet.

L. F.

Urbanizáció az ezredfordulóig

Újabb 34 város

Az ország települései közül 96 büszkélkedhetik városi ranggal. Hogyan alakul az urbanizációs folyamat az ezredfordulóig?

A településfejlesztési koncepció 34 további nagyközség városá válását készíti elő. A kiválasztásban nem a lélekszám nagysága az elsődleges szempont, hanem a „kiszemelt” község szerepe, befolyása körzetére. Az idei kilenc új város lakosságá-

nak átlagszáma például csupán 13 és fél ezer. Mégis „jogos” városi státusuk, mivel a helyi agglomerációra gyakorolt hatásuk igen nagy. Elégendő Fehérgyarmatra hivatkozni: alig több mint nyolcezer lakosa van, viszont a vonzáskörzetében élő 70 ezer ember kereskedelmi, kulturális, egészségügyi és egyéb ellátása a város feladata.

L. F.

Egy vita tanulságai és lehetőségei

A Pusztaszeri Nemzeti Emlékparkba kerülő Feszty-körcsarnok és a Felszabadulási-Földosztási Emlékmű pályázati anyagaiból rendezett kiállításához kapcsolódó szakmai értékelés és nyilvános vita egyszerre volt egy útszakasz vége, egy sikertelen kísérlet lezárása és újabb lehetőségek jelzőkaróinak leszűrése. Választóvíz volt, mely felszínre hozta — túl a köldöknézó, „mondjuk a magunkét” felhívásokon és a kinyilatkoztatás szándékú „elgizgatásokon” — a feladat és a téma valódi, tartalmi nehézségeit, gondjait, lehetséges földadait. Erre alapozhatjuk optimizmusunkat: a mostani holtpontra talán dobantó deszkára váltható!

A hatalmas érdeklődés, a több mint húsz hozzászólás egyáltalán nem véletlen. A Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark hazánkban az a nemzeti emlékhely lesz, ahol történelmünk két legjelentősebb eseménye kapcsolódik egybe: a honfoglalás és a felszabadulás, illetve annak következménye, a második honfoglalásként emlegetett földosztás. Ráadásul megnehezíti minden megközelítési módot az a tény, hogy már ott áll a millennium történelmi szemléletét és a kor romantikus művészettelfogását tükröző Árpád-emlékmű, s ugyancsak ott kap helyet restaurálás után az előbbivel szellemében pokon, hatalmas Feszty-körkép. A feladat tehát — keretet teremteni a 40 méter átmérőjű és 16 méter magas henger alakú alkotásnak és emlékművet alkotni felszabadulásunknak és a földosztásnak — ma, a XX. század negyedik negyedében, a szocialista Magyarországon.

Ráadásul a pályázati kiírások túlságosan sok elvárás sorozatát tartalmaznak — valamennyinek eleget tenni az inkább csak sejtethető anyagi lehetőségek ismeretében, megoldhatatlan feladatnak bizonyult. (Ennél szigorúbb követelmények talán csak az ikonfestőket, a görög művészeket, a reneszánsz alkotóit, a barokk géniuszait köthették...)

Abban szinte mindenki egyetértett, hogy a kiírás nem volt elég egyértelmű, pontos, nem fogalmazta meg a lehetőségeket, túlságosan sok szempontja kalodába zárta az alkotók kezét-fan-

táziáját. Abban is egységes volt a vélemény, hogy a nemzeti emlékpark vizuális megformálása olyan komplex feladat, ahol nem szakítható el egymástól egyetlen objektum, épület, műalkotás sem. Csak hogy ennek a kapcsolódásnak nem föltétlenül kell direktnek és mechanikusnak lenni, a kötődés az azonos anyagok visszatérésétől a léptékek ritmusán át az egymáshoz hasonló vagy éppen ellentmondó megoldásokig sokféle lehet.

A vita fő csapásai nagyjából három lehetséges utat jelöltek ki. Az egyik szerint a három hangsúlyos alkotást — Árpád-emlékmű, Feszty-körcsarnok, Felszabadulási- és Földosztási Emlékmű — külön kell kezelni, minél távolabb egymástól, mintha tulajdonképpen semmi közük nem volna egymáshoz. A másik elképzelés szerint ezeket minél szorosabban össze kell kapcsolni, együtt kell kezelni. Ebben a koncepcióban a körképet befogadó épület töltene be a Felszabadulási Emlékmű szerepét, a bent szemlélhető festett látványra az épületet kívül körbefutó frizszerű dombormű-gyűrű felelne. Akik ezt a megoldást javasolták, azt is elmondták, hogy így lehet legkoncentráltabban kielégíteni és megfogalmazni a látvány, a funkció és a történelmi kontinuitás igényeit. A harmadik szellemi csapásirány „KRESZ-táblái” szerint nem kell erősíteni sem a szétválasztást, sem az erőszakolt összekapcsolásból adódó öszvérmegoldásokat. Ezen elképzelés szerint, kihasználva a Feszty-körcsarnokra kijelölt hely domborzati viszonyait (azt tudniillik, hogy az épület egy négy-öt méterrel mélyebben fekvő helyre kerülne, s a megmaradó tíz méteres magasság fákka, bokrokkal tetszés szerint takarható-mutatható) külön emlékművet kell teremteni a felszabadulás és földosztás emlékére. A legszimpatikusabb ötlet talán az, hogy az itteni földből lehetne dombot kialakítani, melynek tetejére kerülhetne egy summázott plasztikai jel. (Ennek a kívá-

nalomnak leginkább Mihály Árpád és Borvendég Béla betonsarlókból formált kompozíciója felelne meg, talán a plasztika magjába kerülhetne egy intímabb, a látogatók közvetlen kapcsolatára építő

motívum; egy kőlap, egy folyton buzgó-tápláló forrás, egy örökmécs vagy akár valóságos méretű emberi figurák csoportja.)

Szó esett a vitában a méretekről, az anyagokról, a közérthetőségről, a jelképiségről, az elbeszélő jelleg lehetőségéről. Az egyik vélemény szerint ebben a zenekarban, ahol már szól egy forte (Árpád-emlékmű), egy fortissimo (Feszty-körcsarnok) szóhoz jutni csak pianóban lehet, legyen hát az emlékmű egy parányi kegyeleti jel. Csak hogy — szót a kontra — fölnőttünk-e már annyira, hogy le tudjunk hajolni, van-e kottaolvasási ismeretünk és készségünk a nemesesség, az intimitás és meghittség hangjaira egy ilyen turisztikai-idegenforgalmi együttesben?! Nem minden monumentalitás üres, nem minden nagy méret művészetellenes — így a következő vélemény.

Milyen anyagot visel el az alföldi táj? Elbírná-e a hatalmas bazalttömböket, idegenek-e az Alföldtől a 15 méteres betonkarók, hivatkozón-e kilátó mivoltával a körcsarnok, bújjon a föld alá vagy vállalon föl minden más kiszolgáló funkciót az előadótérmetől a fűféken át az illemhelyekig? A körkép epikájára epikával kell-e válaszolni a mai műnek, vagy az illusztratív jellegű ábrázolás helyett tömönatos jel kell formálni?

Egyszóval volt kérdés, gond, probléma bőven. Valaki szellemesen azt mondta, a mellényt újra kell gombolni! A vita vége felé egy másik hozzászóló viszont arra figyelmeztetett, nehogy kényszerzubbonyt kelljen gombolunk! A feladat megoldása mind sürgetőbb. A Feszty-körkép restaurálása túljutott félidején. Ha elkészülte után nem állítják föl, kezdekhet elől a hatalmas munkát. A felvetett kérdések, gondok, ötletek és javaslatok alapos és felelősségteljes elemzése nem várhat sokáig. Talán a tanulságok leszűrése és értékelése után megalakulhatna az az alkotói közösség, amely el tudja végezni — a tisztázott célok és a meghatározott lehetőségek ismeretében — ezt a „csapatmunkát” igénylő hatalmas feladatot.

T. L.

Bátyai Jenő

3.

Az újjáépítés krónikája

Az újjáépítési terv

Lechner Lajos műszaki osztálya mérnök-kollektívájának elsőként az újjáépítési tervet kellett elkészítenie, és ehhez alapértékpre volt szükségük. Az előmunkálatokat a XIX. század első feléből származó, Gíba-féle térkép alapján végezték. Ez a térkép azonban igen hiányosnak bizonyult, mivel az elkészülte óta bekövetkezett változásokat nem tartalmazta. Lechnerék az újjáépítés gyakorlati kivitelezése érdekében Lechnerék új felmérésbe kezdtek. A város belterületének háromszögletével 1879. június 21-én Halácsy Sándor mérnököt bízták meg, aki ezután 21 ezer ponton megállapította a magassági különbségeket is. Talajfúrást ötvenegy helyen végeztek, a Tisza medrének mélyebb pontjain is, 15 és 45 méter mélységig. A talajfúrások alapján összeállították a város geológiai térképét, 900 talajminta vizsgálatát eredményeként alapján. Mindezen munkálatokat igen hamar, két hónap alatt befejezték. Ezt követően készítették el az 1:1000 méretarányú, rétegvonalas alap-térképet.

Az 1879. évi XX. tc. ugyan megadta az újjáépítés és a városrendezés főbb irányelveit, de az adott helyzet, a közvélemény és sok más egyéb tényező is, mind befolyásolták a terv kialakítását. Lechnerék a lehetőségekhez és a kor technikai szintjéhez képest igen körültekintően jártak el, és 1879. szeptember elejére elkészült az új városrende-

zési terv, amelyre Szeged újjáépítését alapították. A tervet magyar-ószöveggel, indoklásokkal és az újjáépítés ütemezésével is ellátták, majd átadták Tisza Lajosnak. A tervhez szervesen csatlakozott Szeged város építési rendszabálya, amelyet Tisza Lajos 1880. február 7-én adott ki a város részére.

A város rendezési és újjáépítési tervét 1880. március 27-én bocsátották a lakosság előtti közszemlére. Ezt követően végezték az új térkép szerinti utcák és terek kialakítását. 1862 szabályozott utcasarkot képeztek ki, tehát 90 százalékkal kevesebb töréspontot alakítottak ki az utcahálózathoz, mint korábban volt. A telekre rendező műveleteket és a kisajátítási eljárásokat egy háromtagú bizottság végezte. Ezek a munkák is olyan jó ütemben haladtak, hogy mire megszületett a város újjáépítését előíró, 1880. évi XVII. tc., a kijelölt műveletekhez hozzákezdhetek. E törvényekkel a következő középítkezéseket rendelte el: a tiszai rakpart, az állandó közúti híd, a két körút, a négy nagy sugárút és a három kis sugárút, a tervezett közkertek, a Mars (ma Marx) téri lakóház, két falazott főcsatorna, a vár lebontása és a terv kivitelezéséhez szükséges kisajátítások. A rakpart és a híd költségeit az állam viselte, és minden kötelezettség nélkül a város tulajdonába engedte. Ezt követően egész sereg törvényekkel rendelkezett az újjáépítés lefolyásáról, a felmerülő költségek elhatárolásáról, a kölcsönökről, az adómentességről, a Tisza ármedrének kiszélesítéséről stb.

Az első és legfontosabb lépésnek a feltöltést tekintették, és ezt a hatalmas munkát 1880. júniusában kezdték meg. A körtöltés kiépítését a Tisza felső folyásától kezdték, körülölvél a várost, csatlakoztak a vasúti töltésekhez. A töltéskoronát a 0 pont felett +10,00 méterre alakították ki. Ez a külső védőfal a legnagyobb biztosíték a Tisza áradásai ellen, közel 12 kilométer hosszan. Ezen belül 38 méter széles, 4 kilométer távolságú, a 0 pont felett +7,00 méter magas nagykorutat, ettől 400 méter távolságban 30 méter széles, a 0 pont felett +8,22 méter magas kiskorutat alakítottak ki. Ezekkel tulajdonképpen háromszoros védőgyűrűt képeztek a város köré. A feltöltéshez 700 ezer köbméter földet terveztek, de végül is másfél millió köbméter tett ez ki ténylegesen.

A feltöltés munkálataira a norvég származású, ácsból lett budapesti vállalkozóval, Gregersen Guibrandtal kötöttek szerződést. A földet főleg Szőregről hozták, de Szentmihálytelekről és a város környékéről is termeltek ki feltöltő anyagot. A város területén olasz „digo”-val ez a vállalkozó 136,2 kat. hold területet töltött fel. Ha ehhez hozzászámítjuk a város és a magánosok által végzett feltöltéseket, akkor mintegy 154 kat. holdra tehető az összes feltöltött terület. A feltöltés összes költsége 986 291 forintot tett ki.

A feltöltést úgy oldották meg, hogy a városban rendszeres nyomtávú, lövönatású és keskeny nyomtávú vasutat építettek. A szőregi bányából a vasúti hídon keresztül történt a szállítás. Összességében 35 kilométer hosszúságú vasúti pályát fektettek le. A beszállított földmennyiség napi átlaga kitette az ötezer köbmétert. A feltöltési munkálatoknál foglalkoztatottak száma elérte az 1600 főt. Dolgoztak itt szegedi kubikosok, de a munka dandárját a lombardiai olaszok végezték, ők készítették a lórakat is, amelyek tulajdonképpen a keskeny vágányú vasút felhordó kocsiit voltak. A kisköruton kívül csak az olaszok ösvérei húzták a terhet. A belső feltöltéseket négy mozdonyral és 150 lórával végezték. A korabeli feljegyzések szerint a 30 lórós mozdonyok óránként 22 kilométeres sebességgel közlekedtek.

A feltöltés munkálatait a műszaki osztály részéről Kuklay Béla mérnök irányította és ellenőrizte, de ki volt ez az idegen nevű vállalkozó, akit nem is fogadtak Szegeden jó szívvel, mert úgy tartották, hogy a helybeli építész vállalkozók közül huszonöt is akadt volna erre a munkára. Gelléri Mór: A Magyar ipar úttörői című munkájában ezt írja róla többek között: „...majdnem egyidejűleg vett részt az 1879-i árvíz által elpusztított Szeged újjáépítésében. Szegeden ő teljesítette a töltési munkálatok nagy részét, ő emelte a sövényházi töltéseket, ő teljesítette az összes csatornázási munkálatokat, s az új tiszai híd alapozását is.” Nyugat-európai tanulmányúttjáról 1847-ben érkezett hazánkba, részt vett a szabadságharcban, menekülnie kellett, és ismét 1850-ben tért vissza. Számos vasútvonal- és hidépítkezést irányított, és több köz- és palotaépület ács- és faipari munkáit ő végezte.

(Folytatjuk.)